

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
1. Fizjonomia stulecia	5
2. Zakres geograficzny i rzeczowy	6
3. Daty graniczne	7
4. Konstrukcja	8
5. Stan badań	9
<i>Postscriptum do drugiego wydania</i>	12

CZĘŚĆ I. PRZEMIANY W SKALI STULECIA

Rozdział I. Ludność	13
1. Wzrost zaludnienia	13
2. Migracje	19
3. Rozwój miast	22
Rozdział II. Gospodarka	29
1. Gospodarka światowa a merkantylistyczna polityka gospodarcza	29
2. Rolnictwo europejskie	31
3. Plantacje zamorskie, niewolnictwo, Antyle	34
4. Rybołówstwo i łowiectwo	39
5. Przemysł	41
6. Transport	46
7. Handel międzynarodowy	49
8. Produkcja szlachetnych metali i obieg pieniądza	52
9. Akumulacja i inwestowanie kapitałów	59
10. Problem daty 1750. Ruch cen	62
Rozdział III. Społeczeństwo	64
1. Szlachta	64
2. Mieszczaństwo, ludzie interesu, wolne zawody	69
3. Lud miejski i początki klasy robotniczej	72
4. Chłopi	75
5. Życie codzienne	79
6. Narody	86

Rozdział IV. Państwo	89
1. Monarchie i oligarchie	89
2. Administracja	92
3. Wojskowość	95
4. Skarbowość	100
5. „Policja”	104
6. Sądownictwo	106
7. Państwo a Kościół	109
Rozdział V. Oświata i Oświecenie	114
1. Przewrót umysłowy	114
2. Wychowanie i szkolnictwo	120
3. Świeckie środowisko intelektualne. Towarzystwa naukowe, kręgi literackie, loże masonskie	126
4. Książki i czasopisma	129
5. Wiara w postęp	132
Rozdział VI. Europa w świecie	134
1. Wielka Europa na mapie świata	134
2. Europa, islam i Azja Południowo-Wschodnia	140
3. Czarna Afryka	149
4. Afryka Północna i Bliski Wschód	153
5. Chiny pod panowaniem mandżurskiej dynastii Cing	159
6. Ekspansja mandżursko-chińska	168
7. Japoński izolacjonizm	173
8. Misje	176
9. Podróże badawcze i odkrycia geograficzne	186
10. Wyobrażenia o świecie pozaeuropejskim. Dobry dzikus i chińszczyzna	193

CZĘŚĆ II. UKSZTAŁTOWANIE SIĘ EUROPY XVIII W. (1700–1733)

Uwagi wstępne	201
Rozdział I. Wojna o sukcesję hiszpańską (1702–1714)	202
1. Mocarstwa zachodnie po pokoju w Rijswijk	202
2. Testament Karola II (1700)	203
3. Koalicja przeciw Francji — układ sił (1701–1702)	204
4. Sukcesy wojenne koalicji (1702–1709)	206
5. Rozkład koalicji (1710–1712)	207
6. Traktaty pokojowe w Utrechcie (1713) i Rastatt (1714)	209
Rozdział II. Nowy układ stosunków w Europie Zachodniej	211
1. Zmiany rządów w Anglii i Francji (1714–1715). Sojusz brytyjsko-francuski (1716)	211
2. System angielsko-francuski i zmienne przymierza (1716–1731)	212
3. Sprawy włoskie (1717–1731)	213
4. Wielkie kryzysy finansowe (1719–1720)	214
5. Rywalizacje handlowe. Sprawa Kompanii Ostendzkiej (1722–1731)	216
6. Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii. Szkocja i Irlandia	218
7. Parlamentarno-gabinetowe rządy wigów w Anglii. Robert Walpole (1721–1742)	219
8. Holandia bez stadhoudera (1702–1747)	221
9. Ostatnie lata panowania Ludwika XIV	223

10. Regencja (1715–1723) i rządy we Francji kardynała Fleury (1726–1743)	224
11. Hiszpania pod panowaniem Burbonów. Filip V (1700–1746)	226
12. Przewaga Austrii we Włoszech. Królestwo Sardynii	228
13. Francuskie i brytyjskie kolonie w Ameryce Północnej	229
14. Hiszpańskie i portugalskie kolonie w Ameryce Łacińskiej	231
Rozdział III. Wojna północna i wojny tureckie (1700–1721)	233
1. Początki panowania Piotra I (1689–1700)	233
2. Elektor saski królem Polski (1697). Koniec wojny tureckiej (1700)	236
3. Szwecja i Dania. Początki panowania Karola XII (1697–1700)	237
4. Liga Północna przeciw Szwecji (1698–1700)	238
5. Zwycięstwa Karola XII. Podbój przez Szwecję Polski i Saksonii (1700–1706)	238
6. Decydująca rozprawa między Szwecją i Rosją. Bitwa pod Połtawą (1709) i jej następstwa	240
7. Wojny tureckie i sprawy bałkańskie (1709–1718)	241
8. Dalsze zmagania nad Bałtykiem i koniec wojny północnej (1712–1721)	245
Rozdział IV. Nowy układ stosunków w Europie Wschodniej	248
1. Cesarstwo rosyjskie Piotra I	248
2. Zachwianie i przywrócenie samodzierżawia w Rosji (1725–1730). Bironowszczyzna (1730–1740)	253
3. Opanowanie całych Węgier przez Habsburgów (1699–1718)	255
4. Monarchia Karola VI (1711–1740)	257
5. Królestwo pruskie. Miliaryzm Fryderyka Wilhelma I (1713–1740)	259
6. Upadek absolutyzmu w Szwecji (1719–1723). Rządy Arvida Horna (1720–1738)	262
7. Polska w unii z Saksonią i pod wpływem Rosji. August II (1697–1733)	264
8. Imperium tureckie za panowania Ahmeda III (1703–1730) i w wojnie z Persją (1730–1736)	267
9. Sojusz dworów cesarskich (1726) i traktat trzech czarnych orłów (1732)	270
10. Sprawa Stanisława Leszczyńskiego i francuska koncepcja „bariery wschodniej”	272
Rozdział V. Późny barok i wczesne Oświecenie	274
1. Geografia kultury europejskiej pierwszych dziesięcioleci XVIII w. Miejsce w niej Francji i kartezjanizmu	274
2. Kościoły i prądy religijne. Jansenizm, pietyzm, bracia morawscy	279
3. Wyjście poza chrześcijaństwo. Religia naturalna, deizm, masoneria	283
4. Ojcowie Oświecenia: Newton, Locke, Shaftesbury, Mandeville, Bayle, Fontenelle	286
5. Postawa koncyliatorska i nowa filozofia szkolna. Leibniz i Wolff	293
6. Nauki humanistyczne. Naturalizm, erudycja, historyzm	297
7. Literatura i publicystyka	299
8. Sztuki plastyczne	306
9. Muzyka i balet	311
CZĘŚĆ III. STARY ŁAD I OŚWIECENIE (1733–1763)	
Uwagi wstępne	317
Rozdział I. Wojny kontynentalne 1733–1748	319
1. Antagonizm francusko-austriacki i rozkład „systemu” angielsko-francuskiego (1731–1732)	319
2. Podwójna elekcja w Polsce (1733)	320
3. Wojna o polską sukcesję (1733–1735) i pokój wiedeński (1738)	321
4. Wojna Rosji i Austrii z Turcją i pokój belgradzki (1735–1739)	323
5. Północna polityka Francji i wojna szwedzko-rosyjska (1741–1743)	324

6. Początek panowania Fryderyka II i podbój Śląska przez Prusy (1740–1741)	325
7. Pierwsza faza wojny o sukcesję austriacką — wojna niemiecka (1741–1743)	327
8. Druga faza wojny o sukcesję austriacką — wojna powszechna (1744–1748)	328
9. Pokój w Akwizgranie (1748)	331
Rozdział II. Wojny kolonialne i wojna siedmioletnia (1739–1763)	333
1. Konflikty amerykańskie (1739–1755)	333
2. Walki Francji i Wielkiej Brytanii w Indiach (1744–1754)	335
3. Odwrócenie przymierzy i początek wojny siedmioletniej (1755–1757)	336
4. „Cud domu brandenburskiego” (1757–1761)	340
5. William Pitt i zwycięstwa Anglii na morzach i w koloniach (1757–1762)	342
6. Przewroty petersburskie i traktaty pokojowe (1762–1763)	344
Rozdział III. Monarchie starego ładu	348
1. Podział na monarchie i republiki	348
2. Papiestwo i monarchowie. Benedykt XIV (1740–1758)	349
3. Królestwa i księstwa włoskie	350
4. Hiszpania Ferdynanda VI (1746–1759)	352
5. Portugalia za panowania Jana V (1706–1750) i na progu rządów Pombala	353
6. Hiszpańskie i portugalskie kolonie w Ameryce Łacińskiej. Sprawa jezuickich redukcji w Paragwaju	355
7. Francja Ludwika XV i markizy Pompadour (1743–1764)	356
8. Monarchia habsburska Marii Teresy (1740–1765)	359
9. Księstwa niemieckie	361
10. Prusy Fryderyka II (1740–1786)	364
11. Dania i Norwegia za panowania Chrystiana VI (1730–1746) i Fryderyka V (1746–1766)	366
12. Rosja za panowania Elżbiety Pietrownej (1741–1762)	367
13. Turcja w latach pokoju (1739–1768)	368
Rozdział IV. Republiki starego ładu	370
1. Republiki włoskie	370
2. Rzesza niemiecka i jej wolne miasta	372
3. Szwajcaria	373
4. Holandia neutralna (1748–1780)	375
5. Anglia pod rządami Pelhamów (1744–1762)	376
6. Bilans ery wigów, ustrój „starej Anglii” i ruch metodystów	377
7. Polska Potockich i Czartoryskich pod panowaniem Augusta III (1733–1763)	381
8. Szwecja „kapeluszy” i „czapek” (1739–1771)	384
9. Kolonie w Ameryce Północnej	386
Rozdział V. Południe wieku Oświecenia i stylu rokoko	389
1. Zmiany w geografii kultury europejskiej	389
2. Filozofia i „filozofowie”. Wolter	391
3. Nauki ścisłe. Euler	397
4. Nauki przyrodnicze. Linneusz i Buffon	402
5. Historia i doktryny polityczne. Wolter i Monteskiusz	406
6. Kameralizm i fizjokratyzm. Quesnay	410
7. Encyklopedia i encyklopedyści. Diderot	414
8. Chrześcijańskie Oświecenie i opozycja przeciw „filozofom”	417
9. Literatura	420
10. Sztuki plastyczne. Rokoko	427

11. Muzyka i balet	433
12. Oświecenie i rokoko. Kontrast czy współbrzmienie?	437
 CZĘŚĆ IV. KRYZYS STAREGO ŁADU (1763–1789)	
Uwagi wstępne	441
Rozdział I. Przyływ ekspansji rosyjskiej. Sprawa polska i kwestia wschodnia (1762–1793)	443
1. Panowanie Piotra III i początki panowania Katarzyny II w Rosji (1762–1764)	443
2. Sytuacja po wojnie siedmioletniej i „system północny”	444
3. Koniec czasów saskich w Polsce i elekcja Stanisława Augusta (1762–1764)	446
4. Polska w „systemie północnym” (1764–1768)	447
5. Konfederacja barska i wojna rosyjsko-turecka (1768–1772)	449
6. Pierwszy rozbiór Polski (1772)	451
7. Monarchiczny zamach stanu w Szwecji i koniec wojny rosyjsko-tureckiej (1772–1774) ..	453
8. Polska pod protektorem Rosji (1773–1788)	455
9. Rozpadnięcie się przymierza mocarstw rozbiorowych. Wojna o sukcesję bawarską (1778–1779), zbliżenie austriacko-rosyjskie (1780–1781) i „Fürstenbund” (1785)	456
10. Zajęcie Krymu przez Rosję (1783). Czarnomorskie poczynania i plany Katarzyny II i Potiomkina	458
11. Wojna wschodnia i wojna szwedzko-rosyjska (1787–1792)	460
12. Drugi rozbiór Polski (1793)	462
13. Rozbiory Polski przejawem kryzysu starego ładu	463
Rozdział II. Sukcesy i załamania oświeconego absolutyzmu	465
1. Oświecony absolutyzm, jego prekursorzy i jego cechy istotne	465
2. Fryderyk II prototypem „filozofa na tronie”	467
3. Zniesienie zakonu jezuitów (1758–1773) i ofensywa monarchicznych rządów przeciw papieżstwu. Pontyfikat Piusa VI (1775–1799)	469
4. Reformy Pombala i arystokratyczna reakcja w Portugalii	472
5. Hiszpania za panowania Karola III (1759–1788)	474
6. Ameryka Łacińska w czasach Pombala i Karola III	477
7. Reformatorzy i księżęta Italii	481
8. Współrządy Marii Teresy i Józefa II w monarchii habsburskiej (1765–1780)	484
9. Rządy osobiste Józefa II (1780–1790)	486
10. Księstwa Rzeszy i Prusy na początku panowania Frydryka Wilhelma II	491
11. Dania za czasów obłąkanego króla Chrystiana VII	494
12. Szwecja za panowania Gustawa III (1771–1792)	496
13. „Semiramida Północy”. Poczynania reformatorskie i oświatowe Katarzyny II w latach 1764–1774	499
14. Powstanie Pugaczowa (1773–1774) i umocnienie imperium szlachty rosyjskiej (1775–1792) ..	503
15. Elementy oświeconego monarchizmu w Polsce (1764–1788)	508
16. Od oświeconego absolutyzmu do oświeconego konserwatyzmu	512
Rozdział III. Wielka Brytania i powstanie Stanów Zjednoczonych	514
1. Kryzys polityczny „starej Anglii” (1762–1782)	514
2. Konflikt amerykańskich kolonii z Koroną brytyjską (1763–1775)	521
3. Pierwsza faza wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Wojna angielsko-amerykańska (1775–1778)	524
4. Druga faza wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych — wojna powszechna (1778–1782) ..	529
5. Pokój wersalski (1783) i traktat handlowy angielsko-francuski (1786)	534

6. Sprawa Irlandii i Kompanii Wschodnioindyjskiej w latach kryzysu imperium brytyjskiego	537
7. Konsolidacja rządów parlamentarno-gabinetowych i imperium brytyjskiego za ministerium Pitta Młodszego	541
8. Początki rewolucji przemysłowo-technicznej w Anglii	545
9. Społeczne następstwa rewolucji przemysłowej i jej oddziaływanie poza Anglią	554
10. Dekolonizacja czy rewolucja w Ameryce?	557
11. Konstytucja Stanów Zjednoczonych (1787) i prezydentura Waszyngtona (1789)	560
Rozdział IV. Ku rewolucji na kontynencie europejskim	567
1. <i>Umowa społeczna</i> Jana Jakuba Rousseau (1762)	567
2. Rousseau i trzy republiki: Genewa, Korsyka i Polska	570
3. Rewolucja holenderska (1786–1787)	577
4. Powstanie w Belgii i w Leodium (1787–1791)	579
5. Przewroty polityczne w Polsce. Od „patriotyzmu” do „jakobinizmu” (1787–1794)	581
6. Król i parlamenty. Ostatnie lata panowania Ludwika XV (1763–1774)	583
7. Trudności ekonomiczne i reakcja feudalna za panowania Ludwika XVI (1774–1789)	587
8. Załamanie się prób monarchicznych reform. Turgot (1774–1776), Necker (1777–1781), Calonne (1783–1787) i Brienne (1787–1788)	589
9. Załamanie się starego ładu we Francji (1788–1789)	592
Rozdział V. Późne Oświecenie, preromantyzm i neoklasycyzm	597
1. Dalsze zmiany w geografii kultury europejskiej	597
2. Nauki ścisłe i przyrodnicze. Lavoisier	599
3. O kilku wynalazkach (chronometr, piorunochron, balon, szczepionka)	605
4. Późne Oświecenie, utylitaryzm	609
5. Humanitaryzm i sentymentalizm	613
6. Nowe kierunki w filozofii. Rousseau, Reid, Kant	618
7. Doktryny ekonomiczne i polityczne. Smith, Burke, Morelly, Mably	624
8. Literatura. Preromantyzm	633
9. Sztuki plastyczne. Neoklasycyzm	643
10. Muzyka. Wiedeński klasycyzm	652
Posłowie do trzeciego wydania	658
BIBLIOGRAFIA, INDEKSY, SPISY	
Bibliografia	663
Indeks osób	682
Indeks nazw geograficznych i etnicznych	712
Spis map	732
Spis wykresów	732
Spis tabel	732
Spis ilustracji	734